

קבלת תרתי לרעותא

בסנהדרין כ"ד, א' תנן: אמר לו נאמן עלי אבא. נאמן עלי אביך. נאמנים עלי ג' רועי בקר. ר"מ אומר יכול לחזור בו. וחכ"א אינו יכול לחזור בו. ובגמרא אמר רב דימי כגון דקיבלי' עלי' בחד. ופרש"י. בחד דיינא. ואע"ג דאיכא תרי אחרינא בהדי' אמר ר' מאיר יכול לחזור בו. ובתוס' הקשו על פרש"י, והם ז"ל פירשו דאמילתייהו דרבנן קאי. דדוקא כגון דקיבלוהו עלי' בחד, דחדא לרעותא הוא דאיכא, קאמרי רבנן דא"י לחזור בו. אבל אי קיבלי' עלי' כבי תרי, יכול לחזור בו אף לרבנן, כיון דאיכא תרתי לרעותא. ובענין זה כתב הר"ן, שמכיון שהביא הר"ף הך מימרא דרב דימי משמע דס"ל דאדרבנן קאי, כפי' רבותינו בעלי התוספות. ובחידושי הרמ"ה הקשו לפרש"י שאף בתרתי לרעותא מהני קבלה לרבנן, מסוגיין דלעיל דף כ"ג ע"א — דתנן זה פוסל עדיו של זה וכו'. דברי ר' מאיר. וחכ"א אימתי בזמן שמביא עליהם רא' שהם קרובים או פסולים. ובגמרא אמר ריש לקיש תני עדו. ולא דאתי האי ע"א לשבועה אלא דאתי לממון וכגון דקיבלי' עלי' כבי תרי. ויוצא מפי' ר"ל, שלרבנן, אע"פ שקיבל על עצמו הע"א להאמינו אף לממון ולא רק לשבועה, מכ"מ אם הביא רא' שהעד קרוב או פסול יכול לחזור בו מקבלתו. ומוכח להדיא שמכיון שאם הי' קו"פ מלבד מה שהי' ע"א, אפי' לאחר שקיבלו יכול לחזור בו, כיון דהוי תר"ל.

וליישב דעת רש"י, נקדים תחילה ב' דקדוקים בענין הגמרא שלפנינו. לאחר פי' ר"ל על המשנה הקשו בגמ': מאי קמ"ל דמצי הדר בי'. תנינא. אמר לו נאמר עלי אבא וכו'. ואמר רב דימי וכו'. צריכא. דאי תנא אבא ואביך. בהא קאמרי רבנן דלא מצי הדר בי'. משום דאבא ואביך חזו לעלמא. אבל חד כבי תרי, דלעלמא לא חזי אימא מודו להו לר"מ. ואי אשמעינן בהא (עדו), בהא קאמר ר"מ אבל בהיא אימא מודי להו לרבנן. צריכא. עכ"ל הגמרא. ובתוספות הקשו על זה שציטט התלמוד מימרא דר' דימי באמצע הקושיא, שאף בלא פירושו יקשה על השנות המחלוקת ב' פעמים. ותירצו, דבלא פירוש ר' דימי הו"א שאותו המשנה איירי בקיבל עליו אביו בתלת, ואז, מכיון דהוי תר"ל ס"ל לר' מאיר שיכול לחזור בו. משא"כ בחדא לרעותא הו"א דמודי להו לחכמים. וקמ"ל מתניתין דעדו שאף בחדא לרעותא פליג אדרבנן. ולדבריהם

צריכים להוסיף, דאי ממתניתין דעדו, הו"א שדוקא בחדא לרעותא סברי רבנן שא"י לחזור בו, אבל בתר"ל, אימא דמודו לר' מאיר דיכול לחזור. וקמ"ל מתניתין דנאמן עלי אבא בתלת, שאף בתר"ל סברי שא"י לחזור. וק' על תירוצם מראיית הרמ"ה, שאף ממשנת עדו ידענו שבתר"ל מודו חכמים לר"מ, והיאך אפשר לומר שהשמיענו התנא במשנת נאמן עלי אבא, שאף בתר"ל סברי דא"י לחזור. דלתוספות הרי ב' המשניות סותרות זא"ז לפי הס"ד של הגמ' — אילו לא הי' לנו פירוש ר' דימי, ואזל ליה תירוץ התוס', והדק"ל — למה הביא הש"ס הך מימרא דר' דימי. ועוד יש לדקדק לפי פרש"י דלעיל, שלא בא ר' דימי לבאר המשנה, אלא לחדש שלר"מ אף בחדא לרעותא יכול לחזור בו, ולעולם עיקר פירוש המשנה, דמיירי בקיבלי' בתלת, דלפי"ז, היאך אמרו בגמ' דס"ד דדוקא התם קאמרי רבנן משום דחזי לעלמא, הלא דבר זה דבעינן שלשה הוא נוהג בכל הדינים.

ונראה לפרש בדעת רש"י, שר"מ סובר שיכול לחזור מדבריו דוקא כשקיבל על עצמו פסול דאורייתא, אבל בקבלת פסול מדרבנן, מודה לחכמים שא"י לחזור. וכן מדייק רש"י בדבריו בדף כ"ג רע"ב — אמר רב דימי הא דקאמר נאמן עלי אבא כגון דקיבלי' עלי' בחד דיין, ויש שנים כשרים עמו. ואפ"ה כיון דפסול מדאורייתא מצי הדר בי'.

ולכאורה הי' נראה לפרש החילוק בין דאורייתא לדרבנן, שבפסול דאורייתא, שהוא פסול חמור, לא מהני קבלה, משא"כ בפסול של דבריהם, שהוא פסול קל, מודה ר"מ דמהני קבלה. וסברא זו מצינו בגמ' — דסד"א דוקא חזי לעלמא וכו'. (ועכצ"ל פ' כן בדעת התוס' דתר"ל לא מהני קבלה, משום דהוי פסול חמור.) אולם, מאחר שאמרו בגמ' שר"מ סובר שיכול לחזור אף בפסול דחזי לעלמא, הרי שאין לחלק בין פסול חמור לפסול קל.

ונראה לומר בזה, שבפסול דאורייתא, אף לרבנן דס"ל דמהני קבלה, אין הפירוש שע"י קבלתו נעשה זה לדיין כשר, אלא שיש כאן התחייבות. ולפיכך אמרו בגמרא שדוקא לאחר גמר דין א"י לחזור, שמכיון שנעשה כל המעשה עפ"י הבטחתו לציית להפס"ד, אז מהני התחייבותו אע"פ שלא הי' בזה קנין. אבל בפסולא דרבנן, כיון שהסכים לדון בפניו הרי זה כאומר אי אפשר לי בתקנת חכמים (עי' ב"ק ח':) וממילא הועמד הדין על הדאורייתא, ואין כאן שום פסול. ומיד אחר הסכמתו א"י לחזור בו.

גם בירושלמי מוכח שיש לחלק ככה. שבפ"א ה"א איתא, דאמר רב אבהו „כיון דאתון חמון לי יתיב דיין לגרמי ואתון לגביי, כמי שקיבלו עליהן. ותני כן — בד"א בזמן שלא קיבלו עליהן. אבל אם קיבלו עליהן דן אפילו יחידי". וכתב על זה בפתחי תשובה (רס"י ג' ובסי' ה'). בשם האחרונים, שביאת

בעלי דינים לפני הדיין לא חשיב קבלה אלא לענין יחיד במקום שלשה. אבל בנוגע לשאר פסולים, יכול לחזור עד שיגמר הדין. ועפ"י דברינו מבואר החילוק, שבקיבל א' במקום ג', אין צריך להתחייבות, כי אין זה אלא פסול מדבריהם, ומיד כשבא לפני זה לדין, והסכים לידון בפני היחיד, הרי ביטל התקנה שתיקנו חכמים בעדו שיוכל לתבוע דינו בפני ג', ותו לא יוכל לחזור בו. (עי' רמ"א אה"ע סי' ס"ט ס"ד. ואפי' לדעת הרי"ו שם, נראה שלא יוכל לחזור בו כאן.) משא"כ בשאר פסולים, דמטעם קבלה והתחייבות קאתינן עלייהו.

ולפי זה, אף ר"מ מודה בפסול דרבנן, שאחר הסכמתו א"י לחזור, דאין זה התחייבות אלא ביטול תקנת חכמים. וי"ל שאף רש"י ס"ל כשאר הראשונים שבתרתי לרעותא יכול לחזור בו אף לחכמים, כמו שהוכיח רמ"ה בברור. אלא ה"ט שלא ביאר רש"י מימרא דר' דימי כמו שביארוהו התוספות ז"ל, שבא לומר שבקיבל אביו בתלת יכול לחזור אף לחכמים, מכיון דהוי תר"ל, כי באופן כזה, אין ההתחייבות על שני הפסולים, דמאחר דקיי"ל כשמואל ששנים שדנו דיניהם דין (תוס' ג'). ושנים לאו דוקא אלא אפי' אחד (תוס' ה'). ואע"פ שמצינו סברא ברש"י לומר ששנים דוקא — בישוב העולם לקושית המהרש"א דף ו'. — נ"ל שזה לא הי' אלא בס"ד של הגמרא שם. ורק דעת הירושלמי הוא ששנים דאמר שמואל דוקא קאמר, כמבואר בהערות יפה עינים). וזהו מחמת דקיי"ל שמדאורייתא חד נמי כשר, ולא בעינן שלשה אלא מדרבנן, א"כ הרי בהסכמתו לידון בפני אביו לבדו, ביטל תק"ח והכשיר היחיד לדין, ומפאת זה אין כאן ריעותא. ולא נשאר אלא הפסול קורבה, ועדיין זה חדא לרעותא, כקיבל אביו בחד ממש. ודוקא לר"מ שייך לחלק בין קיבל אביו בחד, לבין קיבלו בתלת, דלדידי' בעינן שלשה מדאורייתא בכל ד"מ (גמ' לעיל ו'. ולקמן ל"ד:), וא"כ בנאמן עלי אבא בתלת, יש כאן תר"ל, כי אין הסכמתו מכשיר פסולי תורה. ושפייר פרש"י שר' דימי חידש בחדא לרעותא שלר"מ יכול לחזור.

ומעתה יבוארו הצריכותות בגמ' לפרש"י — דאי מהתם (נאמן עלי אבא) הו"א שדוקא בחזי לעלמא סברי רבנן שא"י לחזור. ואפי' קיבלו בתלת, שבעד החסרון שאין כאן בית דין אין צריכים התחייבותו, אלא די בהסכמתו להכשיר היחיד, ולא נעשית קבלתו אלא על זה שהוא קרוב, ופסול קורבה חזי לעלמא. ואי אשמעינן הך מתניתין דעדה, הו"א שדוקא כאן דלא חזי לעלמא ס"ל לר"מ שיכול לחזור. אבל בהך דהתם — כשקיבל אבא בחד עם שנים כשרים — כפי פירוש ר' דימי בגמרא — הו"א דמודה ר"מ לחכמים. ומעתה מובן למה הביא התלמוד מימרא דרב דימי. דאילו בלא ר' דימי הו"א דמתניתין דהתם דוקא בתרתי לרעותא, כשקיבל אביו בתלת, דאז ס"ל לר"מ שיכול

לחזור בו. והתרתי לרעותא הוא עי"ז שחסרים השלשה ויש כאן קרוב, ומפאת הריעותא שאין שלשה הרי חזי לעלמא. וא"כ לא הוי משתמע מהך מתניתין דנאמן עלי אבא שאף בחזי לעלמא ס"ל לר"מ שיכול לחזור בו, אלא הי' משמע אדרבה, שאף בפסול דלא חזי לעלמא מודה ר"מ עד שיהא מצורף לזה עוד פסול שני. ולכך הביא התלמוד מימרא דר' דימי, שעפ"י פירושו מוכח שאף בחדא לרעותא דחזי לעלמא פליג אחכמים, כדי לבאר הצריכותא. (ולא כפי' התוס' והר"ן שלחזק הקושיא הובא.)

וכל זה לפרש"י, שסובר שהלכה כשמואל. אבל הרי"ף (בהביאו הגמ' לקמן ל'). והר"ן (שהסכים לדעת רמב"ן בחידושיו לעיל על דף ג'). דס"ל שמדאורייתא בעינן שלשה, שפיר פירשו שאף לרבנן יש חילוק בין קיבל אביו במקום א' לבין קיבלו במקום כל הבי"ד, שהרי אף דין זה דבעינן שלשה הוא מדאורייתא, ולא שייך מחילת א"א בתקנת חכמים, אלא בעינן קבלה ככל הלכות קבלה. ונמצא בקיבלו בתלת, דהוי תר"ל. ושפיר פי' כתוס', שר' דימי אדרבנן קאי. אולם קשה להתוס', דאינהו ס"ל לעיל (ג'). דהלכה כשמואל, וא"כ במה נחשב כאן תר"ל, הרי מכיון שקיבל היחיד ביטל תק"ח דניבעי שלשה, והכשיר יחיד זה עי"ז שהועמד הדין אדאורייתא, ונמצא שאין כאן אלא חד רעותא — פסול קורבה. ויל"פ בב' אופנים: או דלא ס"ל סברת רש"י דפסול דרבנן יכול להכשיר ע"י הסכמה, אלא דאף הפסולים מדבריהם בעו קבלה והתחייבות. או נימא שאף הם מודים לסברת רש"י, אלא שמ"מ כאן חשיב היחידות לרעותא ול"א שבהסכמתו הוכשר היחיד, משום דרישא דמתניתין — נאמן עלי אבא ואביך — לא לענין דיינות כפרש"י אלא לענין עדות כפר"ח ורמ"ה, ולעדות ודאי בעינן שני עדים, והא' פסול מדאורייתא. וכהצד השני משמע מלשונם (כ"ג: וכ"ד.) שכתבו שקיבלו "כבי תרי" ו"לא כ' "כבי תלת". (ואגב יש לתלות בב' פירושים אלו שאלת הסמ"ע והש"ך ריש סי' כ"ב בקיבל על עצמו חד דלא גמיר אי הוי חדא לרעותא. או תר"ל. שלצד הא' שביארנו בדעת התוס' יהי' תר"ל, שאף בפסול דרבנן בעינן קבלה. ולהצד השני, ולרש"י, יהי' חד לרעותא.)

אמנם יש להקשות על דברינו מהא דאיתא בגמרא דף כ"ה: דתניא עוד הוסיפו עליהם הרועים. (ליפסל לעדות). ואמר רבא אחד רועה בהמה דקה. ואחד רועה בהמה גסה. וכו'. ה"נ מסתברא. מדקתני נאמנים עלי שלשה רועי בקר. [ר"מ אומר יכול לחזור וכו'...]. מאי לאו לעדות. לא לדינא. (ומשום דלא גמירי דינא). ומשמע מהס"ד, שאילו היו רועי בקר פסולים לעדות, הי' שייך בזה מחלוקת ר"מ וחכמים בקיבלם אם יכול לחזור, אף שאין פסולם אלא מדבריהם. ולדברינו, כל פסול מדבריהם לא בעי קבלה אלא די בהסכמה לבטל

תק"ח ולהעמיד הדבר על דין דאורייתא, ובכגון זה אמר רש"י שאף ר' מאיר מודה דמצי הדר ב'.

ונראה לחלק ולומר, דבדין דרבנן דבעינן שלשה דיינים, שייך ביטול התקנה עי"ז שטוען אי אפשר לי בתקנת חכמים, שהרי כל עיקר התקנה היא נעשתה לטובתו ובשבילו, כמאמר הגמרא (ג'). משום יושבי קרנות — שמא יטעו בדין ויפסידו את זה. (וכמ"ש התוס' ו'). — אל תהי דן יחידי, שמא יטעה.) אבל שאר שאר פסולי הגוף שגזרו חכמים, לא גזרו לטובת הבעל דין בפרט — שלא יוכל זה הפסול להפסידו, אלא שכך תיקנו בעלמא, שיהיו אלו האנשים פסולים. ולכך, אם רועי בקר פסולים לעדות, לא שייך בזה לומר שבהסכמה לחוד הוכשר אף לר"מ מכח טענת א"א לי בתק"ח, דבפסול כזה בעינן קבלה גמורה, כבכל פסולי דאורייתא, שאין הוא הבעל דבר לבטל התקנה, שהרי לא בשביל טובתו בפרט נתקנה, אלא כך גזרו בעלמא.

א"נ יש לחלק ולומר, דשאני רועים, דמטעם גולה קאתינן עליה, ועצם פסולו הוא מדאורייתא, ומדרבנן רק הוסיפו שאף בסתמא פסול, דחשדינן ל'י אגולה. ואין לומר אי אפשר בתקנת חכמים אלא במקום שעיקר כל התקנה הוא מדבריהם, אבל במקום שהדין הוא דאורייתא, ומדרבנן חששו לדין דאורייתא, אין בידו להכשיר פסול זה עי"ז הסכמה. והנפק"מ בין ב' הפירושים האלו הוא בקיבל על עצמו משחק בקוביא לדון בלילה, שפסולו הוי עיקרו מדרבנן. להצד הראשון יהי תר"ל. ולהצד השני, הרי הכשיר המשחק ע"י הסכמתו לבטל הפסול דרבנן, ורק הוי קבלה אחסרון לילה, וא"י לחזור בו.